

Az egykori máramarosi öt koronaváros népességének fejlődése és vallási szerkezetének változása a dualizmus korában (1869–1910)

Becske Pál-Zsolt

I. Bevezetés

Tanulmányom a hajdani máramarosi öt koronaváros¹ – privilegizált mezőváros – Huszt, Visk, Técső, Hosszúmező és Máramarossziget népességfejlődését és vallási szerkezetének változását vizsgálja az 1869-től 1910-ig terjedő időszakban. A tanulmány célja, hogy bemutassa az öt település népességszámának alakulását a kutatott időszak egyes periódusainak népesedési folyamataival, jelenségeivel összefüggésben, valamint ismertesse a népesség vallásfelekezeti viszonyait és annak változásait. Fontos megjegyezni, hogy a hajdani mezővárosok és a vármegye történetét taglaló szakmunkák száma még ma is elenyésző. Az öt település dualizmuskori népességfejlődésének, illetve vallási szerkezetének együttes és paralel vizsgálatára ez idáig nem került sor. Ezért úgy vélem, hogy jelen dolgozat legalább részben hiánypótló szerepet tölt be e tekintetben és egyben rámutat a további szélesebb körű, mélyrehatóbb kutatások szükségességére.

A történelmi Máramaros vármegye a Trianon előtti Magyarország hatodik legnagyobb kiterjedésű törvényhatósága volt.² A megye 9616 km²-nyi területe csaknem a nyolcszorosát tette ki a szomszédos Ugocsa (1213 km²), több mint két és félszeresét Bereg (3681 km²) és a másfélszeresét Szatmár vármegye (5740 km²) területének.³ Máramarost északról és észak-keletről Galícia, dél-keletről Bukovina, délről Beszterce-Naszód és Szolnok-Doboka megyék, míg nyugatról és észak-nyugatról Szatmár, Ugocsa és Bereg me-

---

¹ Anjou Károly Róbert (I. Károly) magyar király 1329. április 26-án kelt oklevelében az ugocsai Szöllősevel megegyező kiváltságokat adományozott Husztnak, Visknek, Técsőnek, illetve Hosszúmezőnek. 1352-ben Máramarossziget is megkapta ezen privilégiumokat I. (Nagy) Lajostól. Czébely Lajos helytörténeti monográfiájának releváns részletét idézve: „A mai nyelven autonómiának is nevezhető jogállás a következőket tartalmazza: szabad be- és elköltözést, tiszviselőik és papjuk szabad választását, mentességet a főispán hatósága alól, a bíraskodás jogát, új irtások és ültetvények létrehozásának jogát, melyeket tőlük más nyelvű és más nemzetbeli emberek el ne vehessenek, vásártartás jogát, vám- és szolgáltatás mentességet, mely alól csak a földbér (terragium, census) kivétel, mely telkenként vagy birtokként megszabott összegben fizetendő.” A koronavárosok 1834-ben elvesztették kiváltságaikat, illetve birtokaikat, míg Máramarossziget 1848-ig megtarthatta külön kiváltságait. Ld.: IGYÁRTÓ GYÖNGYI: A máramarosi koronavárosok. Ungvár–Bp., 2005. 18., 23., 28. p.; CZÉBELY LAJOS: Visk története. Ungvár, 2002. (továbbiakban: CZÉBELY, 2002.) 28–29. p.

² SEBESTYÉN ZSOLT: Máramaros megye helységneveinek etimológiai szótára. Nyíregyháza, 2012. (továbbiakban: SEBESTYÉN, 2012.) 5. p.

³ KÓSA PÁL: Magyarország közigazgatási atlasza, 1914. Baja, 2000. (továbbiakban: KÓSA, 2000.) 68., 72., 75., 77. p. A vármegyék, a rendezett tanácsú és törvényhatósági jogú városok területi adatai együttvéve.

gyék határolták.⁴ A vármegye közigazgatási beosztását tekintve 10 járásból és 1 rendezett tanácsú városból állt. Ezek a következők: Dolhai, Huszti, Izavölgyi, Ökörmezői, Sugatagi, Szigeti, Taracvizi, Técsői, Tiszavölgyi és Visói, valamint a külön közigazgatási területi egységet képező megyeszékhely, Máramarossziget. A terület népességszáma – a megyeközpont nélkül – az 1914-es adatok szerint 336335 fő, népsűrűsége pedig 35,0 fő/km². A felekezeti arányszámok alapján a lakosság abszolút többsége (73,8%) görögkatolikus felekezetű volt. Az izraeliták összlakosságon belüli aránya 17,2%, a római katolikusoké 6,3%, míg a reformátusok részesedése csupán 2,2%-ot tett ki.⁵

II. A népességszám alakulása (1869–1910)⁶

A történelmi Máramaros vármegye polgári lakossága 1869-ben 220506 fő volt, ami az 1850. évi népességszámmal viszonyítva 37790 fős, míg az 1857. évi adattal összevetve 36034 fős növekedést mutat. A vármegye közigazgatási alegységei közül a Máramarosszigeti (Szigeti) járás volt a legnépesebb 40845 fős lakosságával, ami a megye népességének 18,5%-át tette ki. A Huszti járás lakosságszáma meghaladta a 30 ezer főt (35569 fő, 16,1%), míg a többi járásé a 20 ezer főt. Ezek a következők: Felsővíssói (26310 fő, 11,9%), Izavölgyi (23699 fő, 10,7%), Tiszavölgyi (22460 fő, 10,2%), Técsői (22072 fő, 10%), Ökörmezői (20392 fő, 9,2%) és Taracvizi (20326 fő, 9,2%). Az öt település polgári népessége 1869-ben 23455 fő volt, ami arányait tekintve a vármegye lakosságának 10,6%-át tette ki. A négy nagyközség, illetve Máramarossziget rendezett tanácsú város közül a megyeszékhely volt a legnépesebb 8833 fős lakosságával, ami az össznépeség 37,7%-ának felelt meg. Ezen kívül igen jelentős volt Huszti népességszáma is (6413 fő, 27,3%). Míg Visk 3616 (15,4%), Técső 2877 (12,3%), Hosszúmező pedig 1716 fős (7,3%) lakossággal rendelkezett.⁷

Az 1869. évi népszámlálást megelőző csaknem másfél évtizedben két kolerajárvány is érintette kisebb-nagyobb mértékben Máramaros vármegyét. A hivatalosan legtöbb halálos áldozattal járó 1855. évi járvány Kótyuk Erzsébet közlése alapján 2361 áldozatot követelt. Faragó Tamás a halottak számát – az utóbbival megegyező adat közlése mellett – ennél valamivel többre, 2410 főre teszi. Míg az 1866. évi járvány következtében elhunytak száma Kótyuk nyomán 84–104 fő, ami részben megegyezik a Faragó által közölt halálozási adattal (104 fő).⁸ Ha összesítjük az 1855. és 1866. évi

⁴ SEBESTYÉN, 2012. 5. p.; SZILÁGYI ISTVÁN: Máramaros vármegye egyetemes leírása. A magyar orvosok és természetvizsgálók 1876-ban Szigeten tartott XIX-dik nagygyűlésének alkalmából. Bp., 1876. (továbbiakban: SZILÁGYI, 1876.) 15. p.

⁵ KÓSA, 2000. 72. p.

⁶ A tanulmányban közölt népességszám adatok 1869-ben, 1880-ban a polgári lakosságra, 1890-ben a polgári és össznépeségre, míg 1900-ban és 1910-ben az összes népességre vonatkoznak.

⁷ Az 1869. évi népszámlálás vallási adatai. Összeáll.: Sebők László. Bp., 2005. (továbbiakban: SEBŐK, 2005.) 112–115. p.; DÁNYI DEZSŐ: Az 1850. és 1857. évi népszámlálás. Bp., 1993. 22. p.

⁸ KÓTYUK ERZSÉBET: Kolerajárványok az északkeleti-felvidéken a 19. században, különös tekintettel Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros megyére. In: Ditor ut Diem. Tanulmányok Schultheisz Emil professzor 85. születésnapjára. Bp., 2008.

járványok adatait megállapíthatjuk, hogy a kolera következtében elhunyt személyek száma Kótyuk nyomán 2445–2465 fő volt, míg Faragó közlése alapján 2465–2514 főre tehető Máramarosban. Összehasonlítva az említett járványok halálozási adatait az 1850 és 1869 közötti periódus fentebb közölt népességnövekedésének mértékével egyet kell értenünk Faragó Tamás 19. század egészére vonatkozó megállapításával: „az ismert adatú kolera-járványok egyike sem érintette súlyosan a megyét”.⁹

A vármegye népességszáma 1880-ban 227436 fő volt. Az 1869 és 1880 közötti időszakban Máramaros lakossága 6930 fővel (3,1%) nőtt.¹⁰ A korábbi, illetve a későbbi periódusok viszonylatában egyaránt csekélynek mondható népességnövekedés részben a 19. század 70-es éveiben pusztító járványokkal, illetve járványszerű megbetegedésekkel áll összefüggésben. Az 1872–73. évi kolerajárvány halálos áldozatainak száma Máramarosban Kótyuk és Faragó ekvivalens adatai alapján 2149 fő volt. Ennél jóval több áldozatot követelt 1873-ban a tífusz, illetve a himlő, amelyek következtében 4–5000 fő vesztette életét. A diftéria 1877-től 1879-ig legkevesebb 2652 személy életét követelte a vármegyében. Míg 1879 és 1880 között ismét a tífusz és a himlő szedte áldozatait, amelyek száma 2–3000 fő volt.¹¹ Összesítve az 1872 és 1880 közötti járványok Faragó által közölt halálozási adatait konstatálhatjuk, hogy Máramaros vármegye népessége csak a járványos, illetve járványszerű megbetegedések következtében több mint 10000 fős (10801–12801 fő) veszteséget szenvedett a vizsgált időszakon belül.

A négy nagyközség, illetve Máramarossziget rendezett tanácsú város lélekszáma az 1869 és 1880 közötti periódusban 23455-ről 25409 főre emelkedett (+1954 fő, 8,3%). A legnagyobb mértékű növekedés a megyeszékhelyen detektálható. A rendezett tanácsú város népessége a 2019 fős (22,9%-os) növekedés következtében 10852 főre nőtt. A négy nagyközség lélekszámának alakulását tekintve Huszt és Visk¹² kivételével csekély mértékű gyarapodás figyelhető meg. Hosszúmező népessége 1716 főről 1759 főre (+43 fő, 2,5%), míg Técső lélekszáma 2877-ről 2954 főre növekedett (+77 fő, 2,7%). Ezzel szemben Huszt lakosság száma a 185 fős (-2,9%) fo-

---

(továbbiakban: KÓTYUK, 2008.) 302–303. p.; FARAGÓ TAMÁS: Humanitárius katasztrófák Máramaros vármegyében a középkortól az első világháborúig. In: Történeti Demográfiai Évkönyv, 2005. Szerk.: Faragó Tamás. Bp., 2005. 19–78. p. (továbbiakban: FARAGÓ, 2005.) 52., 58. p.

⁹ FARAGÓ, 2005. 51. p.

¹⁰ SEBŐK, 2005. 112–115. p.; A magyar korona országaiban az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás főbb eredményei megyék és községek szerint részletezve. II. köt. Bp., 1882. (továbbiakban: Népszámlálás, 1881.) 164–168. p.

¹¹ FARAGÓ, 2005. 52., 61. p.; KÓTYUK, 2008. 306. p.

¹² Visk polgári népességének száma a népszámlálási adatok és az összefoglaló kimutatások alapján 1869-ben, illetve 1880-ban is 3616 fő volt. Ld.: SEBŐK, 2005. 112. p.; Népszámlálás, 1881. 167. p.; A magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása. Első rész. A népesség leírása községenként. Bp., 1902. (Magyar Statisztikai Közlemények, 1.) (továbbiakban: Népszámlálás, 1900/1.) 561. p.; A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. Első rész. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint. Bp., 1912. (Magyar Statisztikai Közlemények, 42.) (továbbiakban: Népszámlálás, 1910/1.) 831. p.

gyás következtében 6228 főre csökkent.¹³ Az 1872–73. évi kolerajárvány által érintett települések, illetve ezek halálozási adatai – néhány községtől és időszakos halálozási adattól eltekintve – ismeretlenek, viszont a megyeszékhelyen bizonyos, hogy voltak kolerás megbetegedések. Legalábbis erre enged következtetni a *Máramaros vármegye egyetemes leírása* című kötet eredeti helyesírással közölt részlete: „Az 1873. évi cholerajárvány alkalmából Sziget város, a szegényalaptól 10 ágyval egy városi szegénykórházat rendeztetett be, mely azóta fenáll.”¹⁴

A vármegye polgári lakossága 1890-ben már 268281 főt számlált.¹⁵ Az 1880 és 1890 közötti periódusban Máramaros népességszáma az előző időszakhoz viszonyítva igen jelentős mértékben növekedett (+40845 fő, 17,9%). A megye lakosságának tényleges szaporodása és pozitív vándorlási egyenlege alapján (+2893 fő) a népesség természetes szaporulata 37952 fő volt a tárgyalt periódusban. A tényleges szaporodás 92,9%-a a természetes szaporulatból, míg 7,1%-a bevándorlási többletből keletkezett. Az öt település össznépessége 6609 fővel (26%) 32018 főre nőtt. A legnagyobb mértékű növekedés számát és arányát tekintve egyaránt a megyeszékhelyen ment végbe. Máramarossziget népességszáma 10852 főről 14758 főre növekedett (+3906 fő, 35,9%). Míg a legkisebb gyarapodás Hosszúmezőn mutatható ki, melynek lakosságszáma 253 fővel 2012 főre emelkedett. A többi nagyközség lélekszámának alakulását tekintve szintén jelentősebb növekedés detektálható. Huszt lakossága 1233 fővel (19,8%), Técsőé 779 fővel (26,4%), míg Visk népessége 438 fővel (12,1%) nőtt a vizsgált időszakban.¹⁶

Az 1900-as népszámlálás adatai alapján Máramaros vármegye összlakossága 309598 fő volt. Az 1890 és 1900 közötti periódusban Máramaros polgári és katonai népességének lélekszáma 40743 fővel (15,2%) nőtt. A tényleges szaporulat és passzív vándorlási egyenleg (–6091) alapján a lakosság természetes szaporulata 46834 fő volt. Vagyis a több mint haterazs fős kivándorlási veszteség következtében a tényleges növekedés mértéke mérséklődött. Az öt település összlakossága 5486 fővel (17,1%) 37504 főre gyarapodott. A legnagyobb – a korábbi periódushoz viszonyítva mégis kisebb mértékű – lélekszámbeli növekedés ismét Máramarosszigeten detektálható. A megyeszékhely népességszáma 14758-ról 17445 főre emelkedett (+2687 fő, 18,2%). Ezen kívül jelentősebb mértékű gyarapodás mutatható ki Huszton, ahol a lakosság száma 1255 fővel (16,8%) 8716 főre nőtt. Arányait tekintve a legnagyobb növekedés Técsőn figyelhető meg (21,9%, +817 fő), míg Visken és Hosszúmezőn ennél csekélyebb gyarapo-

¹³ SEBŐK, 2005. 112–115. p.; Népszámlálás, 1881. 165., 167–168. p.

¹⁴ SZILÁGYI, 1876. 486. p.

¹⁵ Máramaros össznépessége 1890-ben 268855 fő volt. Ld.: A magyar korona országaiiban az 1891. év elején végrehajtott népszámlálás főbb eredményei. 1. r. Általános népleírás. Bp., 1893. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új folyam, I.) (továbbiakban: Népszámlálás, 1891.) 5. p.

¹⁶ Népszámlálás, 1881. 164–168. p.; A magyar korona országainak helységnévtára. Szerk.: Jekelfalussy József. Bp., 1892. (továbbiakban: JEKELFALUSSY, 1892.) 322–332. p.; A magyar szent korona országainak kivándorlása és visszavándorlása, 1899–1913. Bp., 1918. (Magyar Statisztikai Közlemények, 67.) (továbbiakban: Kivándorlás, 1918.) 96. p.

dás detektálható. Visk népessége 389 fővel (9,6%), míg Hosszúmező lélekszáma 338 fővel (16,8%) nőtt az 1890-től 1900-ig terjedő időszakban.¹⁷

Máramaros lakossága 1910-ben már 357705 főt tett ki. Az 1900 és 1910 közötti periódusban a vármegye népességszáma – a korábbi évtizedek viszonylatában a legnagyobb mértékű növekedést produkálva – 48107 fővel (15,5%) nőtt. Az elveszületések száma 1901 és 1910 között 148178 fő, míg a halálozásoké 91264 fő volt a megyében. A két érték különbsége alapján Máramaros népességének természetes szaporulata 56914 főt tett ki. Viszont a tényleges növekedés mértéke a 8807 főre tehető kivándorlási veszteség következtében csökkent.¹⁸ Nyegre László közlése szerint 1897-ben még csupán 5, 1900-ban már 637 darab Amerikába szóló útlevelet adtak ki Máramarosban.¹⁹

A hivatalos statisztikai adatok alapján az 1901 és 1910 közötti periódusban a megye területéről legnagyobbbrészt Amerikába kivándorló (ld. 1. ábra) személyek száma 8999 fő, míg a visszavándorlóké 1788 fő volt. A vándorlási mutatók különbsége alapján Máramaros vármegye nemzetközi vándormozgalomból keletkezett vándorlási vesztesége 7211 főt tett ki. A kivándorlók anyanyelvi megoszlása alapján konstatálható, hogy a legnagyobb számban, illetve arányban a ruszinok (rutének) hagyták el Máramaros vármegyét (5800 fő, 64,5%). A magyar anyanyelvű kivándorlók száma 1773 fő (19,7%), a németeké a feltételezett jiddis anyanyelvűekkel együtt 1072 fő (11,9%), a románoké 281 fő (3,1%), míg az egyéb anyanyelvűeké 73 fő (0,8%) volt.²⁰

Az öt település összlakossága 1900 és 1910 között a korábbi periódusok viszonylatában a legnagyobb népességnövekedés eredményeként 37504-ről 44999 főre emelkedett (+7495 fő, 19,9%). Az 1901 és 1910 közötti periódusban az elveszületések és halálozások számának egyenlege alapján a négy nagyközség, illetve Máramarossziget rendezett tanácsú város népességének természetes szaporulata 5266 fő volt. Viszont a lakosság tényleges szaporulata az 1930 fős bevándorlási többletnek köszönhetően 7196 főt tett ki.²¹ A legnagyobb mértékű növekedés az ezt megelőző évtize-

¹⁷ JEKELFALUSSY, 1892. 322–332. p.; Népszámlálás, 1891. 5. p.; Népszámlálás, 1900/1. 298–304. p.; Kivándorlás, 1918. 96. p.

¹⁸ Népszámlálás, 1900/1. 298–304. p.; Népszámlálás, 1910/1. 298–304. p.; A magyar szent korona országainak 1901–1910. évi népmozgalma községenként. Bp., 1913. (Magyar Statisztikai Közlemények, 46.) (továbbiakban: Népmozgalom, 1913.) 298–304. p.

¹⁹ NYEGRE LÁSZLÓ: Máramaros megye. Bp., 1900. (továbbiakban: NYEGRE, 1900.) 47. p.

²⁰ Kivándorlás, 1918. 4–5., 27–28., 30–31., 51. p.; Az egyéb anyanyelvűek számát az összes kivándorló, illetve az ismert anyanyelvűek lélekszámának különbsége alapján határoztam meg.

²¹ Népszámlálás, 1900/1. 298., 302., 304. p. A népszámlálási adatok összevetése alapján az öt település népességének tényleges szaporulata 7495 fő volt a vizsgált periódusban. A csaknem 300 fős eltérés azzal magyarázható, hogy az 1900. évi népszámlálás Técső lélekszámát (4550 fő) értelemszerűen a néhány évvel később hozzácsatolt Ferencvölgye (299 fő) nélkül tünteti fel, ellenben a népmozgalmi statisztikai kiadványban közölt 1900. évi népességszám adat (4849 fő) a járási székhely és a kisközség együttes lélekszámára vonatkozik. Ld.: Népszámlálás, 1900/1.

dekhez hasonlóan a megyeszékhelyen mutatható ki. Máramarosziget lakossága 17445 főről 21370 főre gyarapodott (+3925 fő),²² ami elsősorban a jelentős bevándorlási többletnek, valamint az ugyancsak számottevő természetes szaporulatnak volt köszönhető. A négy nagyközség lélekszámának alakulása szintén növekvő tendenciát mutat. Fontos azonban megjegyezni, hogy a népességnövekedés csaknem mindegyik községben főként a természetes szaporulatnak tulajdonítható,²³ amihez kisebb-nagyobb vándorlási veszteség is társult. (Ld. 1. táblázat.)

A kivándorlási többlet mértéke Hosszúmezőn volt a legnagyobb (-233 fő), míg Huszton a legkisebb (-30 fő). A csekély vándorlási veszteségnek, valamint a jelentős mértékű természetes szaporulatnak köszönhetően a járási központ, Huszt népességszáma 1576 fővel 10292 főre növekedett. Ezzel szemben Hosszúmező lakosságának tényleges szaporulata a jelentősebb vándorlási veszteség eredményeként mindössze 238 fő volt. Técső lélekszáma – Ferencvölggyel együtt – a 839 fős természetes szaporulatnak, illetve a bevándorlási többletnek (+222 fő) köszönhetően 1061 fővel nőtt. Míg Visk népességszáma a 181 fős vándorlási veszteség következtében csak 396 fővel gyarapodott.²⁴

III. A népesség vallási szerkezetének változása (1869–1910)

A tanulmány második részében a népességszám alakulásával párhuzamosan vázolom a vármegye és az öt település lakosságának vallási szerkezetét,

298–302. p.; Népszámlálás, 1910/1. 298–302., 832. p.; Népmozgalom, 1913. 302–303. p.

²² Népszámlálás, 1900/1. 304. p.; Népszámlálás, 1910/1. 304. p.

²³ A ki- és bevándorlók, illetve az áttelepülők lélekszámára vonatkozó települési bontású adatok ismeretének hiányában.

²⁴ Népszámlálás, 1900/1. 298., 302., 304. p.; Népszámlálás, 1910/1. 298., 302., 304. p.; Népmozgalom, 1913. 298., 302., 304. p.; Czébel Lajos helytörténeti monográfiájában közli Fejős Zoltán adatait, aki legalább 600 főre teszi a 20. század első évtizedében Viskről kivándorló személyek számát. A kivándorlók vándorlási célirányuk szerint elsősorban az Egyesült Államokba, ezen belül főként Illinois (Chicago), részben pedig Iowa és New York államokba vándoroltak ki. Czébel megállapítása szerint a kivándorlók többsége református felekezetű volt. Ld.: CZÉBELY, 2002. 167–169. p.; Peleskey Sándor egyháztörténeti munkájában táblázatba foglalva közli a Viski Református Egyházközség javára adakozó, Egyesült Államokban élő személyek nevét, származási helyét, illetve adományaik mértékét. Az adományozók pontosan megjelölt származási helye alapján a 20. század elején legkevesebb 65 viski illetőségű református felekezetű személy tartózkodott az Egyesült Államokban. Ld.: PELESKEY SÁNDOR: A viski református egyház története. Beregszász, 1925. 65–66. p. Az utóbbtól eltérő számadatot kapunk az egyháztanács 1910. december 20-án tartott ülésének jegyzőkönyvében szereplő, az egyházközség részére adományozó személyek neve, illetve adományaik mértéke alapján. Eszerint 1910-ben legkevesebb 54 viski illetőségű református felekezetű személy tartózkodott az Államokban. Ebből 35 férfi, 19 nő. Ld.: A viski ev. ref. egyház tanácsülésének jegyzőkönyve. 1904. március 20-tól, kelt 1910. december 20. – A Viski Református Egyház Irattára. A két számadat közötti eltérés azzal magyarázható, hogy Peleskey az eltérő években adakozók neveit együttesen tünteti fel, míg a jegyzőkönyvben csak az 1910-ben adakozó személyek neve szerepel.

illetve annak változásait. Azonban a települési szintű felekezeti viszonyok részletes ismertetésére elsősorban területi okok miatt nem térek ki. A lakosság 1869 és 1910 közötti vallásfelekezeti megoszlásának települési bontású adatait összefoglaló táblázatokban közlöm.

Fényes Elek 1847-ben megjelent *Magyarország leírása* című munkájában közli Máramaros vármegye népességének felekezeti megoszlására vonatkozó vallási adatait. Ezek szerint a megye 176615 fős lakosságából 147997 fő (83,8%) görögkatolikus, 11617 fő (6,6%) római katolikus felekezetű volt. A zsidók, vagyis az izraeliták száma 9619 fő (5,4%), a reformátusoké 7287 fő (4,1%), míg az evangélikusoké csupán 95 fő (0,1%) volt.²⁵ Az 1869. évi népszámlálás vallási adatai alapján a történelmi Máramaros vármegye polgári népességszáma már meghaladta a 220 ezer főt. A lakosság felekezeti összetételét tekintve a görögkatolikusok száma és aránya volt a legnagyobb, illetve a legmagasabb a vármegyében (170208 fő, 77,2%). Ezen kívül jelentős volt az izraeliták (26295 fő, aránya 11,9%) és a római katolikusok jelenléte (17093 fő, 7,8%). A református felekezetűek lélekszáma 6625 fő (3%), míg az evangélikusoké 272 fő volt, ami a megye lakosságához viszonyítva csupán 0,1%-ot tett ki. A többi felekezet képviselői – az örmény katolikusok és az unitáriusok – csak kis mértékben voltak jelen Máramarosban. Az előbbieket száma 6 fő, míg az utóbbiaké 7 fő volt.²⁶

A fentebb szereplő vallási adatok összevetése alapján Máramaros felekezeti viszonyait tekintve az egyetlen jelentősebb változás az izraeliták, illetve a római katolikusok felekezeti rangsorban elfoglalt pozíciójának felcserélődése volt. Ami az izraeliták lélekszámának kimagasló növekedésével (+16676 fő, 173,4%) magyarázható. Az izraelita népesség létszámának ilyen mértékű emelkedése a feltételezhetően magas természetes szaporulaton kívül részben a zsidóság 1840 és 1850 közötti tömeges (kb. 76 ezer fős) magyarországi bevándorlásával függ össze, amelynek eredményeként a határmenti vármegyékben, köztük Máramarosban is jelentősen megnövekedett az egyébként is magas számú és arányú zsidóság (izraeliták) lélekszáma.²⁷ Máramaros vármegye, mint bevándorlási célterület, már a 18. század második felében központi helyet foglalt el a zsidóság körében, főként földrajzi elhelyezkedésének köszönhetően. A galíciai zsidóság elsősorban a kiindulási területtel, tehát a Galíciával határos vagy ehhez közeli vármegyékben telepedett le, köztük Ung, Bereg, Máramaros, Ugocsa, Szabolcs, Szatmár és Zemplén megyékben. Ennek eredményeként a magyarországi zsidó népesség jelentős része a 18. század második felétől kezdődően az említett észak-keleti vármegyékben tömörült.²⁸ A történelmi Ung, Be-

²⁵ FÉNYES ELEK: *Magyarország leírása*. I. rész. Magyarország általánosan. Pest, 1847. 35. p.

²⁶ SEBŐK, 2005. 112–115. p.

²⁷ PREPUK ANIKÓ: *A zsidóság Közép- és Kelet-Európában a 19–20. században*. Debrecen, 1997. (továbbiakban: PREPUK, 1997.) 104. p.

²⁸ FRISNYÁK SÁNDOR: *Tokaj-Hegyalja zsidó népessége. (1840–1941)* In: *A Kárpát-medence történeti vallásföldrajza. Tanulmánygyűjtemény. Első kötet*. Szerk.: Gál András – Frisnyák Sándor – Kókai Sándor. Nyíregyháza–Szerencs, 2016. 303–304. p.; Czébel Lajos szerint a galíciai zsidóság számottevő betelepülése már a 18. század második felét megelőző időszakban kezdetét vette Máramarosban. Azonban a további betelepülést akadályozta, hogy 1692-ben kitiltották a zsidóságot a vármegyéből. Ld.: CZÉBELY, 2002. 66. p.; Ezzel kapcsolatban Várady Gábor a következőket írja: „Zsidót

reg, Ugocsa és Máramaros vármegyék zsidó népességének lélekszáma az 1735-ös adatok szerint még csupán 890 fő, 1787-ben 6311 fő, 1850-ben 41323 fő, míg 1869-ben már 64 903 fő volt.²⁹

A négy nagyközség, valamint Máramarossziget rendezett tanácsú város össznépeességének felekezeti arányai Fényes Elek (1851) adatai alapján a következők voltak: 37,5% görögkatolikus, 29,8% református, 23,9% római katolikus, 8,3% izraelita, míg 0,4% evangélikus. (Ld. 2. táblázat.) A görög szertartású katolikusok aránya Huszton (62,9%), a római katolikusoké és az izraelitáké Máramarosszigeten (33,4%, 15,2%), míg a reformátusoké Técsőn (61,0%) volt a legmagasabb. Ezen felül a reformátusok a lakossághoz viszonyított számarányuk alapján relatív többséget alkottak Hosszúmezőn (44,6%).³⁰

A vármegye és a vizsgált települések polgári lakosságának 1869-es vallásfelekezeti megoszlása alapján konstatálható, hogy a reformátusok és az izraeliták az össznépeességhez viszonyított számarányaik alapján eltérő helyen álltak az öt település, illetve Máramaros felekezeteinek rangsorá-

---

a XVIII. század második feléig e megyében csak igen keveset lehetett találni, mint bérlőt. Régebben a zsidók bevándorlását nagyon gátolta az, hogy a kincstári helyeken meg volt nekik tiltva a letelepedés.” Ld.: VÁRADY GÁBOR: Máramaros. In: Máramaros vármegye. Honismereti írások a Monarchia korából. Szerk.: S. Benedek András. Bp.–Beregszász. 1997. 25. p.

²⁹ KONRÁD MIKLÓS: Demográfiai változások. In: Zsidók Kárpátalján. Történelmi örökség a dualizmus korától napjainkig. Szerk.: Bányai Viktória – Fedinec Csilla – Komoróczy Szonja Ráhel. Bp., 2013. 15–26. p. (továbbiakban: KONRÁD, 2013.) 15. p.

³⁰ FÉNYES ELEK: Magyarország geographiai szótára. II. köt. Pesten, 1851. (továbbiakban: FÉNYES, 1851.) 119., 126. p.; 'Visk, Técső, Szigeth' szócikkek. In: FÉNYES ELEK: Magyarország geographiai szótára. Pesten, 1851. Online: Arcanum adatbázisok: arcanum.hu / Arcanum Kézírónyvtár. Lexikonok. – 2019. március. (továbbiakban: FÉNYES, 1851. Online.) Fényes Elek munkájában a viski református közösség lélekszámára vonatkozó adatok nem szerepelnek. Az említett adathiány következtében a nagyközség és az öt település együttes lélekszámára, illetve felekezeti arányszámaira vonatkozó adatok is csupán hozzávetőlegesek, esetenként teljes mértékben pontatlanok. Czébely Lajos – kiegészítve Fényes vallási adatait – a reformátusok számát 1347 főben határozta meg. Ld.: CZÉBELY, 2002. 97. p.; Ellenben az 1851. évi hivatalos református egyházmegyei (Máramaros-Ugocsa) kimutatás szerint a Viski Református Egyházközség lélekszáma 1850-ben 1749 fő volt. Ld.: Táblás Előterjesztése a helv. hitv. Máramar.-Ugocsa egyházvidéki ekkleziák állapotjának 1850. évben – Tiszántúli Református Egyházkerületi Levéltár (továbbiakban: TtREL.) I.1.s.20. A hivatalos egyházmegyei adattal számolva Visk össznépeessége megközelítőleg 2685 fő volt. A görögkatolikusok összlakosságán belül aránya 32,2%, a római katolikusoké 2,7%, míg a reformátusoké 65,1% körüli lehetett. Az öt település összlakossága Visk református felekezeti népességével együtt hozzávetőlegesen 15110 fő volt. Míg a lakosság felekezeti megoszlása – a több mint 15 ezer fős népeességszámhoz viszonyítva – körülbelül így nézett ki: 37,9% református, 33,2% görögkatolikus, 21,2% római katolikus, 7,3% izraelita és 0,4% evangélikus. Ezek alapján az öt település lakosságának relatív, míg Visk népességének abszolút többsége – meghaladva a técsői arányszámot is – református felekezeti volt. Ellenben a görögkatolikusok felekezeti arányszámait alapján már a második helyen álltak. A többi felekezet viszonylatában jelentős eltolódás nem mutatható ki.

ban.³¹ Ezen felül a katolikus egyház görög szertartású híveinek arányszáma is jelentősen eltért a megyei mutató értékétől.

A négy nagyközség, valamint Máramarossziget 23455 fős népességének csak relatív többsége volt görögkatolikus felekezetű (8478 fő, 36,1%). A reformátusok lélekszámuk és arányszámuk szerint – megelőzve az izraelitákat, valamint a latin szertartású katolikusokat – a második helyen álltak (6284 fő, 26,8%). Ellenben az izraelita hitfelekezet (3696 fő, 15,8%) a megye és a vizsgált települések népességének viszonylatában a második helyről a negyedikre szorult vissza. Ezzel szemben a római katolikusok és az evangélikusok össztelepülési szinten is megőrizték megyei pozícióikat. Az 1869-es adatok alapján az öt település polgári lakosságának 20,9%-a (4909 fő) római katolikus, míg 0,4%-a (87 fő) evangélikus felekezetű volt. Ezen felül 1 unitáriust írtak össze a járási székhelyen, Técsőn. Míg az örmény katolikusok egyik településen sem voltak jelen. (Ld. 3. táblázat.) A katolikus egyház görög szertartású híveinek aránya Huszton (58,5%), a reformátusoké pedig Viskén (56,0%), valamint Técsőn (52,0%) volt a legmagasabb.

³¹ Az 1869. évi népszámláláshoz legközelebb álló 1865. évi egyházmegyei statisztikai kimutatás releváns adatainak összesítése alapján az öt település (egyházközség) református felekezetű népességének lélekszáma – az anya- és leányegyházak együttvéve – 6162 fő volt. Ebből 1851 fő (30,0%) a Máramarosszigeti Református Anyaegyház tagja, 1769 fő (28,7%) a Viski Anyaegyházé, 1311 fő (21,3%) a Técsői Anya- és Úrmezői Leányegyházé, 697 fő (11,3%) a Hosszúmezői Anya- és a Taraczközi Leányegyházé, míg 534 fő (8,7%) a Huszti Anya- és a Dolhai Leányegyházé volt. Ld.: A helv. hitv. Máramaros-ugocsai egyházmegye statisztikája 1865-ben. – TtREL. I.1.s.20.; A református felekezetű népesség lélekszámának összevetésekor célszerűbb az 1865. évre vonatkozó esperesi jelentés vallási adatait megvizsgálni, még akkor is, ha az összehasonlítás a két állapotfelvétel – ez esetben az 1865-ös jelentés és az 1869-es népszámlálás – idejének eltéréseiből adódóan csak hozzátétőleges lehet. Főként mivel az 1869. évi népszámlálás – ahogy a többi állapotfelvétel is – a települések népességének vallási adatait nem egyházmegyei, egyházvidéki adminisztratív alapegységeként (ld. anya- és leányegyházak), hanem politikai közigazgatási alegységek (esetünkben 4 nagyközség és 1 rendezett tanácsú város) szerint vette számba. Az említett esperesi jelentés az egyházmegyei statisztikától eltérően külön tartalmazza az anyaegyházak (egyházak) és leányegyházak (fiókegyházak) népességszám adatait. Ezek összesítése alapján az öt település (egyházközség) református felekezetű lakosságának lélekszáma 1865-ben 6358 fő volt. Ezen belül 1913 fő (30,1%) a Viski, 1900 fő (29,9%) a Máramarosszigeti, 1306 fő (20,5%) a Técsői, 702 fő (11,0%) a Hosszúmezői, míg 537 fő (8,4%) a Huszti Református Egyházközség tagja volt. Ld.: Esperesi jelentés a máramaros-ugocsai reformált egyházmegyei egyházak és iskolák állapotáról 1865-dik évben. – TtREL. I.1.s.20. Összehasonlítva a népszámlálás és az esperesi jelentés adatait, megállapítható, hogy az öt település református népességének lélekszáma a négyéves eltérés ellenére nem különbözött jelentős mértékben. Az 1869. évi népszámlálásban csupán 74 fővel kevesebb református felekezetű személy szerepel, mint a négy évvel korábbi esperesi jelentésben. Ami a települési bontású vallási adatokat illeti, az 1865-ös jelentésben feltüntetett népességszámhoz viszonyítva a következő lélekszámbeli eltérések detektálhatóak 1869-ben: Hosszúmező (+27 fő), Huszt (+31 fő), Máramarossziget (-436 fő), Técső (+191 fő) és Visk (+113 fő).

Ellenben a római katolikusok (32,2%) és az izraeliták (26,3%) súlypontja változatlanul a megyeszékhelyen, Máramarosszigeten koncentrálódott.³²

Máramaros vármegye népessége 1880-ban 227436 fő volt, ami az 1869. évi népességszámhoz viszonyítva csekély 3,1%-os növekedést mutat. Az 1869 és 1880 közötti időszakban a görögkatolikusok lélekszáma 1403 fővel 168805 főre csökkent a megyében, ami kevesebb, mint 1%-os fogyást jelentett. Ezzel szemben az izraeliták száma a többi felekezethez viszonyítva a legnagyobb növekedést produkálva, 26295-ről 33463 főre nőtt (+7168 fő), míg az összlakosságon belüli számaránya 11,9%-ról 14,7%-ra emelkedett. A katolikus egyház latin szertartású híveinek száma és aránya szintén növekedett (+882 fő, +0,1%). Ezen felül csekélyebb mértékű gyarapodás mutatható ki a reformátusoknál (+165 fő), illetve az evangélikusoknál (+12 fő, arányuk változatlanul 0,12%). Az unitárius egyház híveinek létszáma 7-ről 1 főre redukálódott. Ellenben a görög-keletiek (ortodoxok) lélekszáma 38 főre (0,01%-ra), az egyéb felekezetűeké pedig 80 főre (0,03%-ra) emelkedett Máramarosban.³³

Az öt település 25409 fős népességének viszonylatában a megyei tendenciához hasonló kisebb mértékű fogyás (-177 fő, arányszámát tekintve -3,4% csökkenés) ellenére a görög szertartású katolikusok továbbra is relatív többséget alkottak (32,7%, 8301 fő). A többi felekezet viszonylatában a legnagyobb mértékű növekedés össztelepülési szinten is az izraelitáknál detektálható. (Ld. 4. táblázat.) Számuk 3696-ről 5069 főre (+1373 fő), arányuk pedig 15,8%-ról 19,9%-ra nőtt. Ezen kívül számottevő növekedés csak a római katolikusoknál figyelhető meg (+582 fő). Lélekszámuk 4909 főről 5491 főre, míg számarányuk 20,9%-ról 21,6%-ra emelkedett. Ellenben a reformátusok³⁴ száma csupán 35 fővel nőtt, míg a lakossághoz viszonyított aránya – elsősorban az izraelita felekezetű népesség jelentős növekedésének következtében – 1,9%-kal csökkent. Az evangélikusok lélekszáma 67 fővel (0,2%-kal) növekedett. Az ortodox egyház híveinek száma 27 főre, aránya pedig 0,1%-ra emelkedett a vizsgált időszakban. Míg az egyéb felekezetűek létszáma 47 főre (arányszáma 0,2%-ra) nőtt, az unitáriusoké változatlan maradt.³⁵

A vármegye lakossága a több mint 40 ezer fős népességnövekedés eredményeként 1890-ben már meghaladta 268 ezer főt. A felekezeti viszonyok 1880 és 1890 közötti alakulását tekintve a korábbi időszakokkal

³² SEBŐK, 2005. 112–115. p.

³³ SEBŐK, 2005. 112–115. p.; Népszámlálás, 1881. 164–168. p.

³⁴ Az 1878. évi népiskolai kimutatás népességszámra vonatkozó adatai alapján az öt református egyházközség együttes lélekszáma 6775 fő volt. A református egyháztagok száma Viskén volt a legnagyobb (2096 fő, 30,9%), míg Máramarosszigeten (Szigeten) 2046 fő (30,2%), Técsón 1414 fő (20,9%), Hosszúmezőn 699 fő (10,3%), Huszton pedig 520 fő (7,7%). Ld.: Népiskolai adatok táblás kimutatása a máramaros-ugocsai egyházmegyében az 1878. évi évről. – TtREL. I.1.s.20. Összevetve az 1878. évi kimutatás és az 1880. évi népszámlálás adatait megállapítható, hogy a népszámlálás vallási adataihoz képest a két évvel korábbi népiskolai kimutatásban 456 fővel több református felekezetű személy szerepel. A két állapotfelvétel adatai közötti különbség települési bontásban nézve 1880-ban a következő volt: Hosszúmező (+86 fő), Huszton (-39 fő), Máramarossziget (-577 fő), Técső (+79 fő), Visk (-5 fő).

³⁵ SEBŐK, 2005. 112–115. p.; Népszámlálás, 1881. 165., 167–168. p.

(1869–1880) ellentétben a legnagyobb növekedés a görögkatolikusoknál detektálható. Számuk 168805-ről 194040-re nőtt (+25235 fő), arányuk azonban 1,9%-kal csökkent. Ennek ellenére a görög szertartású katolikusok továbbra is kiemelkedő helyet (72,3%) foglaltak el Máramarosban. Az izraelita közösség lélekszáma a szintén jelentős növekedés (+11610 fő) eredményeként 45073 főre nőtt, míg a megye lakosságához viszonyított aránya 14,7%-ról 16,8%-ra ugrott.³⁶ Nyegre László szerint a zsidóság (izraeliták) lélekszámbeli gyarapodása, főként az 1870-es és 90-es évek közötti időszakban, a nagyobb mértékű bevándorlással állt összefüggésben. A 19. század utolsó negyedében a 80-as évek elején kibontakozó, majd fokozódó zsidóüldözések következtében megindul az oroszországi zsidóság nyugati irányú, főként az Egyesült Államokba történő kivándorlása, ami részben az észak-keleti vármegyéket is érintette.³⁷

A többi felekezet összehasonlításában jelentősebb lélekszámbeli növekedés csak a római katolikusoknál (+2904 fő), valamint a reformátusoknál (+973 fő) mutatható ki. Emellett kisebb mértékű gyarapodás figyelhető meg az evangélikusoknál (+108 fő) és az ortodoxoknál (+86 fő). Míg az unitáriusok száma 1 főről 4 főre nőtt, az örmény katolikusoké 4 főre emelkedett. Ezzel szemben az egyéb felekezetűek lélekszáma a 78 fős csökkenés következtében csaknem nullára redukálódott (2 fő).³⁸

A vizsgált települések több mint 32 ezer fős lakosságának 1890-es felekezeti megoszlása alapján (ld. 5. táblázat) ugyancsak a görög szertartású katolikusok száma volt a legnagyobb (10863 fő), mi több, össze települési viszonylatban továbbra is relatív többséget alkottak (33,9%). Lélekszámuk 8301-ről 10863 főre (+2562 fő), a népességhez viszonyított arányuk pedig 32,7%-ról 33,9%-ra nőtt.³⁹ Fontos kiemelni, hogy az 1880 és 1890 közötti időszakban az öt település népességének vallásfelekezeti viszonyai – a reformátusok, a római katolikusok, valamint az izraeliták vonatkozásában – jelentékeny mértékben módosultak, ami elsősorban az izraelita, illetve a görögkatolikus népesség számottevő növekedésével függ össze. A lakosság-hoz viszonyított felekezeti arányok alapján a reformátusok a korábbi második helyről a harmadikra, a római katolikusok pedig a negyedikre szorultak vissza. Ellenben az izraeliták a negyedik helyről a másodikra léptek elő az öt település felekezeteinek rangsorában.

Az izraelita közösség lélekszáma – meghaladva a római katolikusok, illetve a reformátusok népességnövekedését – 2331 fővel 7400 főre nőtt,

³⁶ Uo. 164–168. p.; JEKELFALUSSY, 1892. 322–333. p.

³⁷ NYEGRE, 1900. 11. p.; BOTLIK JÓZSEF: Hármass keresztt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig. (1646–1997) Bp., 1997. (továbbiakban: BOTLIK, 1997.) 124. p.; PREPUK, 1997. 189–191., 194–195. p. Konrád Miklós megállapítása szerint: „A dualizmus korában széles körben elterjedt vélekedés szerint az ország és különösen az északkeleti megyék zsidósága főképpen a bevándorlás révén gyarapodott. A számok szerint a galíciai bevándorlás azonban mítosz volt csupán. Úgy országos szinten, mint Kárpátalján, a zsidók számának növekedésében a bevándorlás a dualizmus korában elenyésző szerepet játszott. A nyugati bevándorlás a szabadságharc eltiprása és a kiegyezés között elapadt, 1867 után ugyanez elmondható az 1850 és 1867 között már csökkenő, de még intenzív galíciai bevándorlásról is.” KONRÁD, 2013. 20. p.

³⁸ Népszámlálás, 1881. 164–168. p.; JEKELFALUSSY, 1892. 322–333. p.

³⁹ Népszámlálás, 1881. 165., 167–168. p.; JEKELFALUSSY, 1892. 322–325., 328–333. p.

míg az összlakosságon belüli aránya 19,9%-ról 23,1%-ra emelkedett. A katolikus egyház latin szertartású híveinek száma 5491-ről 6445 főre gyarapodott (+954 fő), arányszáma viszont 20,1%-ra esett vissza (-1,5%). A reformátusoknál ennél kisebb lélekszámbeli növekedés (+779 fő), míg a lakossághoz viszonyított arányait tekintve jelentősebb csökkenés (-2,7%) detektálható. Az unitáriusok lélekszáma 1, míg az evangélikusoké 35 fővel nőtt. Ezzel szemben az ortodox egyház híveinek száma 8 fővel, az egyéb felekezetűeké pedig 45 fővel csökkent a vizsgált időszakban.⁴⁰

1900-ban a vármegye össznépessége 309598 fő volt. Az 1890 és 1900 közötti időszakban a katolikus egyház görög szertartású híveinek száma – a többi felekezet viszonylatában ismét a legnagyobb növekedést produkálva – 26777 fővel 220817-re nőtt, aránya viszont 1%-kal csökkent. Ellenben az izraelita közösség lélekszáma és aránya egyaránt növekedett. Számuk 45073-ról 56006 főre (+10933 fő), a népességhez viszonyított arányuk pedig 16,8%-ról 18,1%-ra emelkedett. Emellett jelentősebb létszámgyarapodás figyelhető meg a római katolikusoknál és a reformátusoknál is. Az előbbieket száma 20879-ről 23430 főre (+2551 fő), míg az utóbbiaké 7763-ról 8918 főre (+1155 fő) nőtt. A többi felekezetnél tíz és száz fő alatti csökkenés, illetve növekedés mutatható ki a vizsgált periódusban. Az evangélikus egyház híveinek száma 82 fővel, az összlakosságon belüli aránya 0,04%-kal apadt. Míg az ortodoxok lélekszáma 36 fővel, arányszáma pedig 0,02%-kal lett kevesebb. Ezzel szemben az unitáriusok létszáma 20 fővel, az egyéb felekezetűeké pedig 3 fővel nőtt.⁴¹

A négy nagyközség, illetve Máramarosziget rendezett tanácsú város 37504 fős népességének 1900-as felekezeti megoszlását tekintve továbbra is görögkatolikus dominancia érvényesült (13425 fő, 35,8%). Számuk 1890 és 1900 között 2562 fővel, a lakossághoz viszonyított arányuk pedig 1,8%-kal növekedett. Jelentősen gyarapodott az izraeliták lélekszáma (+1924 fő), míg aránya 24,9%-ra emelkedett (+1,8%). A többi felekezet relációjában ezer fő alatti – esetenként jóval csekélyebb mértékű – növekedés, illetve fogyás detektálható. A református egyház híveinek száma 7770 főre nőtt (+672 fő), aránya viszont – a görögkatolikus és az izraelita népesség lélekszámarányának növekedése következtében – 20,7%-ra esett vissza (-1,5%). A római katolikusok lélekszáma egy évtized leforgása alatt 342 fővel növekedett, aránya azonban 2%-kal csökkent. Az unitárius felekezetűek száma 14 fővel, míg az ortodoxoké csupán 1 fővel gyarapodott. Ellenben az evangélikusok létszáma és aránya egyaránt csökkent (-27 fő, -0,2%), az egyéb felekezetűeké pedig nullára redukálódott.⁴²

Máramaros vármegye népessége a 15,5%-os növekedés következtében 1910-ben már meghaladta a 357 ezer főt. A megye lakosságának abszolút többsége (71,1%) változatlanul görögkatolikus felekezetű volt.⁴³ Lélekszá-

⁴⁰ Népszámlálás, 1881. 165., 167–168. p.; JEKELFALUSSY, 1892. 322–325., 328–333. p.

⁴¹ Népszámlálás, 1900/1. 298–305. p.; JEKELFALUSSY, 1892. 322–333. p.

⁴² JEKELFALUSSY, 1892. 322–325., 328–333. p.; Népszámlálás, 1900/1. 298–299., 302–305. p.

⁴³ „A görög szertartású római katolikusok arányukat tekintve (71,1%) Máramaros megyében voltak jelen a legmagasabb súllyal, míg sok megyében ténylegesen nem voltak jelen.” Ld.: HAJDÚ ZOLTÁN: Az egyházak területi igazgatásának alakulása a török kiűzésétől 1918-ig. In: A Kárpát-medence történeti vallásföldrajza.

muk 1900 és 1910 között 220817-ről 254215 főre nőtt (+33398 fő), részarányuk azonban némileg csökkent. Az unitus felekezeti népesség természetes szaporulata 1901 és 1910 között 35899 fő volt, viszont a tényleges növekedés mértéke a kivándorlási többlet (–2501 fő) következtében csökkent.⁴⁴ Az izraeliták száma 9688 fővel 65694-re nőtt, aránya pedig csekély 0,3%-kal növekedett. Az izraelita felekezeti lakosság természetes szaporodásának mértéke (16198 fő) szintén meghaladta lélekszámának tényleges növekedését. A természetes és tényleges szaporulat különbözete 6510 főt tett ki, ami elsősorban – és talán kizárólag – kivándorlási veszteség volt.⁴⁵ Az előző periódushoz (1890–1900) hasonlóan jelentősebb népességnövekedés detektálható a római katolikusoknál (+2774 fő), valamint a reformátusoknál. Ez utóbbiak száma 8918-ről 9646 főre nőtt (+728 fő), míg a lakossághoz viszonyított aránya 2,9%-ról 2,7%-ra esett vissza. A református felekezeti népesség természetes szaporulata 1901 és 1910 között 1077 fő, a latin szertartású katolikusoké pedig 3590 fő volt. A tényleges és természetes szaporulat számértékeinek egyenlege alapján a reformátusok 349, míg a római katolikusok 816 fős vándorlási veszteséget szenvedtek.⁴⁶

Fontos megjegyezni, hogy a releváns statisztikai adatok hiányában a megyéből kivándorló személyek felekezeti hovatartozását nem ismerjük a vizsgált időszakban, viszont az 1901 és 1910 között kivándorlók anyanyelvi megoszlása (ld. 2. ábra), illetve Máramaros ruszin népességének felekezeti arányai alapján (1900-ban 96,5%, 1910-ben 99,5% görög szertartású kato-

---

Tanulmánygyűjtemény. Első kötet. Szerk.: Gál András – Frisnyák Sándor – Kókai Sándor. Nyíregyháza–Szerencs, 2016. 152. p.

⁴⁴ A vallásfelekezetek vándorlási egyenlege – a tényleges és természetes szaporulat különbözete – magában foglalja a felekezetváltások (áttérések) számértékeit is. Azonban az áttérések vallásfelekezetek szerinti népességfejlődésre gyakorolt hatása elenyésző. Ld.: VARGA E. ÁRPÁD: A népesség fejlődése, az etnikai és felekezeti viszonyok alakulása a jelenkori Erdély területén 1869 és 1920 között. In: *Erdélyi Múzeum*, 1997. 1–2. füz. 40–87. p. Mindazonáltal akad ellenpélda is Máramarosban, amelyre az ortodox felekezet kapcsán a későbbiekben részletesebben is kitérek.

⁴⁵ Vö.: „Az ország keleti, északkeleti vármegyéiben letelepedő, galíciai eredetű zsidó népesség az asszimilációs impulzusok hiánya miatt mindvégig megőrizte tradicionális vonásait.” PREPUK, 1997. 167. p.

⁴⁶ Népszámlálás, 1900/1. 298–305. p.; Népszámlálás, 1910/1. 298–305. p.; A magyar korona országainak 1900., 1901. és 1902. évi népmozgalma. Bp., 1905. (Magyar Statisztikai Közlemények, 7.) (továbbiakban: Népmozgalom, 1905.) 77., 79. p.; A magyar korona országainak 1903., 1904. és 1905. évi népmozgalma. Bp., 1907. (Magyar Statisztikai Közlemények, 22.) (továbbiakban: Népmozgalom, 1907.) 55., 57., 59. p.; A magyar szent korona országainak 1906., 1907. és 1908. évi népmozgalma. Bp., 1910. (Magyar Statisztikai Közlemények, 32.) (továbbiakban: Népmozgalom, 1910.) 71., 73., 75. p.; A magyar szent korona országainak 1909., 1910., 1911. és 1912. évi népmozgalma. Bp., 1916. (Magyar Statisztikai Közlemények, 50.) (továbbiakban: Népmozgalom, 1916.) 179., 181. p. Doma István levéltári kutatásaira alapozott megállapítása szerint a 20. század elején Romániából kiinduló zsidó bevándorlás a történelmi Máramaros vármegvét is érintette. Ld.: DOMA ISTVÁN: A kárpátaljai zsidóság XX. századi történetéből. In: A magyar-ukrán közös múlt és jelen. Összekötő és elválasztó „fehér foltok”. Szerk.: Zubánics László. Beregszász–Ungvár, 2011. 89. p.

likus) konstatálható, hogy a kivándorlók többsége ruszin anyanyelvű görögkatolikus volt.⁴⁷ A felekezeti arányszámok Máramaros vármegye esetében teljes mértékben alátámasztják Botlik József megállapítását, mely szerint: „A ruszinok vallása gyakorlatilag teljesen lefedte nemzeti hovatartozásukat. [...] az esetek többségében, ha valaki Kárpátalján a görögkatolikus vallást követte, nagy valószínűséggel ruszin volt, és fordítva.”⁴⁸

A vármegye lakosságának 1900-as és 1910-es vallásfelekezeti megoszlása alapján az evangélikusok és az ortodoxok pozíciói felcserélődtek. Előbbiek a hatodik helyre szorultak vissza, míg az utóbbiak az ötödik helyre léptek előre a megye felekezeteinek rangsorában. Az 1900-tól 1910-ig terjedő időszakban az ortodox egyház híveinek száma 88-ról 1437 főre ugrott (+1349 fő, ebből csak 145 főt tett ki a természetes szaporulat), míg a lakossághoz viszonyított aránya 0,02%-ról 0,4%-ra emelkedett. Ellenben az evangélikusok lélekszáma csupán 154 fővel (310-ről 464-re) gyarapodott. Az unitáriusok létszáma szintén növekedett (+18 fő), míg az egyéb felekezetűeké némileg csökkent (-2 fő).⁴⁹ Tüzetesebben megvizsgálva az ortodoxok lélekszám gyarapodását konstatálható, hogy a legnagyobb mértékű növekedés a többségében románok lakta Izavölgyi járásban ment végbe, ahol számuk 50-ről 1019 főre emelkedett (+969 fő). A közigazgatási alegységen belül igen jelentős növekedés mutatható ki – a szintén román többségű – Izsazacsal településen (50-ről 880 főre), valamint jelentősebb mértékű gyarapodás figyelhető meg Dragomérfalván,⁵⁰ ahol lélekszámuk nulláról 138 főre emelkedett. Az ortodox felekezetű népesség ilyen mértékű növekedése a 20. század elején Máramaros déli részében, ezen belül Szacsal (Izsazacsal) községben az egyházi anyagi terhek miatti társadalmi elégedetlenség okán kibontakozó, majd több településre is kiterjedő skizmatikus mozgalommal áll összefüggésben, amelynek során a görög katolikus felekezetű román lakosság egy része – és talán a csekély lélekszámú Izavölgyi ruszinság is – áttért az ortodox hitre.⁵¹

Az öt település népességszáma 1910-ben csaknem 50 ezer fő volt. A lakosság felekezeti megoszlása alapján (ld. 6. táblázat) a görög szertartású katolikusok továbbra is relatív többséget alkottak (35,6%), bár számarányuk csekély mértékben csökkent (-0,2%). Lélekszámuk 1900 és 1910 között 2595 fővel nőtt. Az izraeliták száma – némileg meghaladva a görögkatolikus népesség növekedését – 2629 fővel 11953 főre, a lakossághoz

⁴⁷ A magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása. Harmadik rész. A népesség részletes leírása. Bp., 1907. (Magyar Statisztikai Közlemények. 5.) 370. p.; A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. Ötödik rész. Részletes demográfia. Bp., 1916. (Magyar Statisztikai Közlemények, 61.) 264. p.

⁴⁸ BOTLIK, 1997. 137. p.

⁴⁹ Népszámlálás, 1900/1. 298–305. p.; Népszámlálás, 1910/1. 298–305. p.; Népmozgalom, 1905. 77., 79. p.; Népmozgalom, 1907. 55., 57., 59. p.; Népmozgalom, 1910. 71., 73., 75. p.; Népmozgalom, 1916. 179., 181. p.

⁵⁰ A máramarosi skizmatikus mozgalom által leginkább érintett települések sorában Beheró, Nagylucska, Talaborfalu, Iza, Lipcse, Kövesliget, Keselymező és Izsazacsal mellett Dragomérfalva is szerepel. Ld.: GÖNCZI ANDREA: Ruszin skizmatikus mozgalom a XX. század elején. Ungvár–Beregszász, 2007. (továbbiakban: GÖNCZI, 2007.) 55. p.

⁵¹ Népszámlálás, 1900/1. 300–301. p.; Népszámlálás, 1910/1. 300–301. p.; BOTLIK, 1997. 135. p.; GÖNCZI, 2007. 44., 46. p.

viszonyított aránya pedig 24,9%-ról 26,6%-ra emelkedett (+1,7%). A református felekezetűek száma szintén nőtt (+722 fő), arányszáma viszont – nagyrészt az izraelita közösség számarányának növekedése következtében – 1,8%-kal visszaesett. Ennél jelentősebb lélekszámbeli gyarapodás detektálható a római katolikusoknál (+1272 fő), számarányuk azonban némileg szintén csökkent. Az öt település összlakosságának vallásfelekezeti összetétele alapján az evangélikusok, illetve az ortodoxok felekezeti rangsorban elfoglalt pozíciója – a megyeitől eltérően – változatlan maradt. Az evangélikus egyház híveinek száma 72 fővel 234-re nőtt, míg az ortodoxoké a 192 fős gyarapodás eredményeként 212 főre ugrott. A legnagyobb növekedés Máramarosszigeten figyelhető meg, ahol az ortodox egyház híveinek száma 19 főről 128-ra emelkedett (+109 fő). A többi felekezetenél – az unitáriusoknál és az egyéb vallásúaknál – csekély mértékű növekedés mutatható ki.⁵²

IV. Összegzés

A munka során a történelmi Máramaros vármegye, valamint az egykori öt koronaváros népességszámának és vallási szerkezetének alakulását vizsgáltam az 1869 és 1910 között végrehajtott magyarországi népszámlálások, illetve a népmozgalmi adatokat közlő statisztikai kiadványok alapján. A tárgyalt időszak első periódusában (1869–1880) csekély mértékű népességszám növekedés detektálható a vármegye és a vizsgált települések viszonylatában is. Ezzel szemben az 1880 és 1910 közötti időszakot – ezen belül is az 1900-tól 1910-ig tartó periódust – jelentős és dinamikus növekedés jellemezte, ami elsősorban a magas természetes szaporulattal, a kisebb mértékű kivándorlási veszteséggel – az öt település relációjában bevándorlási többlettel – magyarázható. Az 1869 és 1910 közötti periódusban a vármegye népességszáma 137199 fővel, míg a vizsgált települések összlakossága 21544 fővel nőtt. A legnagyobb növekedés számát és arányát tekintve egyaránt a megyeszékhelyen mutatható ki (+12537 fő, 141,9%). A legkisebb lélekszámbeli gyarapodás Hosszúmezőn (+872 fővel), míg arányszámát tekintve Viskan (33,8%) detektálható.

Ami a vármegye és az egykori öt koronaváros vallási szerkezetét, illetve annak 1869 és 1910 közötti változásait illeti, konstatálhatjuk, hogy a felekezeti arányszámok alapján Máramarosban mindvégig görögkatolikus dominancia érvényesült, míg a vizsgált települések viszonylatában relatív többséget alkottak az unitusok. Ezen felül igen jelentős volt az izraelita hitfelekezet jelenléte, ami a feltételezhetően magas természetes szaporulat mellett részben a zsidóság 18. és 19. századi betelepülésével függ össze. A reformátusok, illetve a római katolikusok lélekszáma a korszak egészét tekintve az előbbi két felekezetenél jelentősen csekélyebb mértékben növekedett, míg a lakossághoz viszonyított arányuk csökkent. Ennek ellenére a megye felekezeteinek rangsorában elfoglalt pozícióik nem változtak, ellenben az öt település vallási közösségeinek viszonylatában hátrébb kerültek. Ezen felül, ha eltekintünk a 20. század elején kibontakozó skizmatikus mozgalom hatásaként jelentékenyebb mértékben gyarapodó ortodox közösség lélekszámbeli növekedésétől, akkor megállapíthatjuk, hogy a dualizmuskori vármegye, illetve a négy nagyközség és Máramarossziget

⁵² Népszámlálás, 1900/1. 298–299., 302–305. p.; Népszámlálás, 1910/1. 298–299., 302–305. p.

rendezett tanácsú város össznépességének felekezeti összetételében nem történt további jelentős változás. A többi felekezet képviselői csak kis mértékben voltak jelen a megye és az öt település relációjában egyaránt.

Végül érdemes megjegyezni, hogy az egyes felekezetek súlypontjának települési szintű koncentrálódása alapján egy bizonyos mértékű folytonosság figyelhető meg a tárgyalt időszakban. A lakossághoz viszonyított felekezeti arányszámok alapján a görög szertartású katolikusok aránya mindvégig Huszton, a római katolikusoké és az izraelitáké Máramarosszigeten, míg a reformátusoké elsősorban Viskén és Técsőn (1880-ig), illetve Hosszúmezőn volt a legmagasabb.

TÁBLÁZATOK

1. táblázat: A négy nagyközség és Máramarossziget rtv. népességének természetes és tényleges szaporulata, illetve vándorlási egyenlege 1901 és 1910 között

Település	Természetes szaporulat	Tényleges szaporulat	Vándorlási egyenleg
	fő		
Hosszúmező	471	238	-233
Huszt	1606	1576	-30
Máramarossziget	1773	3925	2152
Técső ⁵³	839	1061	222
Visk	577	396	-181
Összesen	5266	7196	1930

Forrás: Népszámlálás, 1900/1. 298., 302., 304. p.; Népszámlálás, 1910/1. 298., 302., 304. p.; Népmozgalom, 1913. 298., 302., 304. p.

2. táblázat: A négy nagyközség és Máramarossziget rtv. népességének felekezeti megoszlása Fényes Elek szerint (1851)

Település	Lakosság	Gk.	Ref.	Rk.	Izr.	Ev.
	fő	fő	fő	fő	fő	fő
Hosszúmező	1170	438	522	210	–	–
Huszt	3103	1953	370	640	132	8
Máramarossziget	6336	1225	1978	2119	964	50
Técső	1816	533	1108	164	9	2
Visk	936 ?	864	?	72	–	–
Összesen	13361 ?	5013	3978 ?	3205	1105	60
	%	%	%	%	%	%
Hosszúmező	99,9	37,4	44,6	17,9	–	–
Huszt	100,0	62,9	11,9	20,6	4,3	0,3
Máramarossziget	99,9	19,3	31,2	33,4	15,2	0,8
Técső	100,0	29,4	61,0	9,0	0,5	0,1
Visk	100,0 ?	92,3 ?	?	7,7 ?	–	–
Összesen	99,9 ?	37,5 ?	29,8 ?	23,9 ?	8,3 ?	0,4 ?

Forrás: FÉNYES, 1851. 119., 126. p.; Visk, Técső, Szigeth. [Szócikkek.] In: FÉNYES, 1851. Online. A vallásfelekezeti megoszlásra vonatkozó táblázatokban szereplő rövidítések: Gk.

⁵³ Técső polgári lakosságának száma 1900-ban 4542 fő, míg a katonai lakosságé 8 fő volt. Ezzel szemben az 1910. évi népszámlálás 1900. évre vonatkozó adatai szerint Técső polgári lakosságának száma 1900-ban 4841 fő volt. A népességszám adatok eltéréseinek oka, hogy a megyeközpontról nyugatra elhelyezkedő Ferencvölgye 1902-ben egyesült Técsővel. Vagyis az 1910. évi népszámlálás Técső és Ferencvölgye lakosságát már együtt tüntette fel. Ezzel magyarázható, hogy Técső népességének tényleges szaporodása a népszámlálási adatok alapján 1360 fő, ami nagyobb volt, mint a népmozgalmi kiadványban közölt adatok alapján detektált tényleges növekedés (1061 fő). Ld.: Népszámlálás, 1900/1. 302. p.; Népszámlálás, 1910/1. 302., 832. p.; SEBESTYÉN, 2012. 51. p.

= görögkatolikus, unitus, Ref. = református, Rk. = római katolikus, Izr.= izraelita, Ev.= evangélikus, Ort. = ortodox, görögkeleti, Uni. = unitárius.

3. táblázat: A négy nagyközség és Máramarosziget rtv. népességének felekezeti megoszlása 1869-ben

Település	Lakosság	Gk.	Ref.	Rk.	Izr.	Ev.	Uni.
	fő	fő	fő	fő	fő	fő	fő
Hosszúmező	1716	630	729	248	109	–	–
Huszt	6413	3751	568	1154	936	4	–
Máramarosziget	8833	2122	1464	2848	2325	74	–
Técső	2877	819	1497	356	197	7	1
Visk	3616	1156	2026	303	129	2	–
Összesen	23455	8478	6284	4909	3696	87	1
	%	%	%	%	%	%	%
Hosszúmező	100,1	36,7	42,5	14,5	6,4	–	–
Huszt	100,0	58,5	8,9	17,9	14,6	0,1	–
Máramarosziget	99,9	24,0	16,6	32,2	26,3	0,8	–
Técső	99,9	28,5	52,0	12,4	6,8	0,2	0,0
Visk	100,0	31,9	56,0	8,4	3,6	0,1	–
Összesen	100,0	36,1	26,8	20,9	15,8	0,4	0,0

Forrás: SEBŐK, 2005. 112–115. p.

4. táblázat: A négy nagyközség és Máramarosziget rtv. népességének felekezeti megoszlása 1880-ban

Település	Lakosság	Gk.	Ref.	Rk.	Izr.	Ev.	Ort.	Uni.	Egyéb
	fő	fő	fő	fő	fő	fő	fő	fő	fő
Hosszúmező	1759	576	785	274	124	–	–	–	–
Huszt	6228	3679	481	979	1062	22	4	–	1
Máramarosziget	10852	2235	1469	3574	3380	124	23	1	46
Técső	2954	798	1493	337	318	8	–	–	–
Visk	3616	1013	2091	327	185	–	–	–	–
Összesen	25409	8301	6319	5491	5069	154	27	1	47
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Hosszúmező	99,9	32,7	44,6	15,6	7,0	–	–	–	–
Huszt	100,1	59,1	7,7	15,7	17,1	0,4	0,1	–	0,0
Máramarosziget	99,8	20,6	13,5	32,9	31,1	1,1	0,2	0,0	0,4
Técső	100,0	27,0	50,5	11,4	10,8	0,3	–	–	–
Visk	99,9	28,0	57,8	9,0	5,1	–	–	–	–
Összesen	100,0	32,7	24,9	21,6	19,9	0,6	0,1	0,0	0,2

Forrás: Népszámlálás, 1881. 165., 167–168. p.

5. táblázat: A négy nagyközség és Máramarossziget rtv. népességének felekezeti megoszlása 1890-ben

Település	Lakosság	Gk.	Izr.	Ref.	Rk.	Ev.	Ort.	Uni.	Egyéb
	fő	fő	fő	fő	fő	fő	fő	fő	fő
Hosszúmező	2012	636	166	884	324	1	–	1	–
Huszt	7461	4333	1560	461	1094	12	–	–	1
Máramarossziget	14758	3538	4960	1832	4242	165	19	1	1
Técső	3733	1247	490	1623	363	10	–	–	–
Visk	4054	1109	224	2298	422	1	–	–	–
Összesen	32018	10863	7400	7098	6445	189	19	2	2
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Hosszúmező	99,9	31,6	8,3	43,9	16,1	0,0	–	0,0	–
Huszt	100,1	58,1	20,9	6,2	14,7	0,2	–	–	0,0
Máramarossziget	99,8	23,9	33,6	12,4	28,7	1,1	0,1	0,0	0,0
Técső	100,0	33,4	13,1	43,5	9,7	0,3	–	–	–
Visk	100,0	27,4	5,5	56,7	10,4	0,0	–	–	–
Összesen	100,0	33,9	23,1	22,2	20,1	0,6	0,1	0,0	0,0

Forrás: JEKELFALUSSY, 1892. 322-325., 328-333. p.

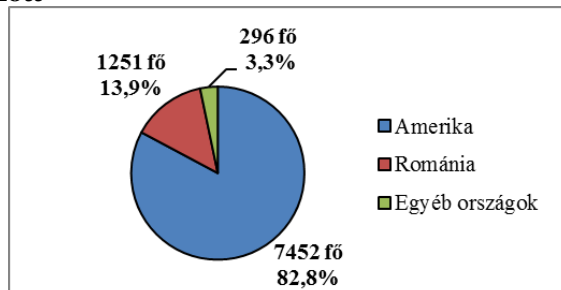
6. táblázat: A négy nagyközség és Máramarossziget rtv. népességének felekezeti megoszlása 1910-ben

Település	Lakosság	Gk.	Izr.	Ref.	Rk.	Ev.	Ort.	Uni.	Egyéb
	fő	fő	fő	fő	fő	fő	fő	fő	fő
Hosszúmező	2588	785	336	1043	420	3	1	–	–
Huszt	10292	5902	2371	591	1405	17	6	–	–
Máramarossziget	21370	5850	7981	2274	4901	207	128	28	1
Técső	5910	2110	874	2079	766	4	77	–	–
Visk	4839	1373	391	2505	567	3	–	–	–
Összesen	44999	16020	11953	8492	8059	234	212	28	1
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Hosszúmező	99,8	30,3	12,9	40,3	16,2	0,1	0,0	–	–
Huszt	100,0	57,3	23,0	5,7	13,7	0,2	0,1	–	–
Máramarossziget	99,9	27,4	37,3	10,6	22,9	1,0	0,6	0,1	0,0
Técső	100,0	35,7	14,8	35,2	12,9	0,1	1,3	–	–
Visk	100,1	28,4	8,1	51,8	11,7	0,1	–	–	–
Összesen	100,1	35,6	26,6	18,9	17,9	0,5	0,5	0,1	0,0

Forrás: Népszámlálás, 1910/1. 298–299., 302–305. p.

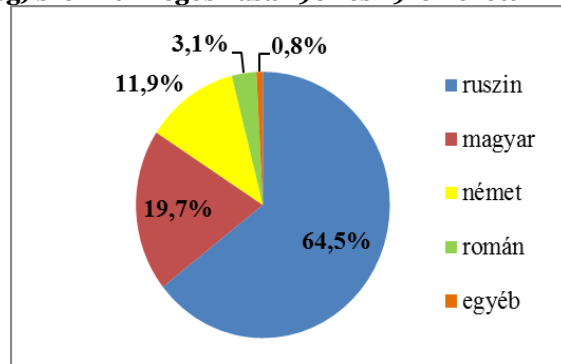
ÁBRÁK

1. ábra: A kivándorlók vándorlási irányuk szerinti megoszlása 1901 és 1910 között

Forrás: Kivándorlás, 1918. 4-5., 51., 83. p.

2. ábra: A Máramaros vármegyéből kivándorló személyek anyanyelv (nemzetiség) szerinti megoszlása 1901 és 1910 között

Forrás: Kivándorlás, 1918. 4-5., 27-31. p.